

PROJEC TE 3255 . CAMPANYA DE SENSIBILITZACIÓ SOBRE LES *MARAS* AL TRIANGLE NORD DE CENTREAMÈRICA.

INTRODUCCIÓ

Entre els objectius de l'Àrea de Drets Humans -creada el 2017- del Fons Català de Cooperació, destaca la promoció de les accions d'educació en drets humans al món municipal català, l'impuls a la transversalització dels drets humans dins de l'administració municipal, i la sensibilització, la comunicació i la incidència política sobre països i regions amb greus vulneracions dels drets humans.

La conveniència d'impulsar una campanya d'educació en drets humans al voltant del binomi violències i joventuts al Triangle Nord de Centreamèrica (Guatemala, Hondures i El Salvador) i les seves derivades en les migracions internacionals, s'acorda en el marc de la Comissió de Drets Humans del Fons Català. Es veu com una oportunitat per fer visible la problemàtica del desplaçament forçós i la sol·licitud d'asil per raons de violència estructural fora de context bèl·lic. A més, aquesta campanya representa l'ocasió per aprofitar sinergies amb altres actors que treballen la mateixa temàtica, com ara la Comissió Catalana d'Ajut al Refugiat (CCAR), l'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP), l'Escola de Cultura de Pau de la UAB, Ruido Photo, l'ONGD HUACAL o la pròpia Universitat Pompeu Fabra.

Projecte "Orquesta de cordes" desenvolupat per l'Associació Tiempos Nuevos Teatro (TNT) amb dones joves privades de llibertat del Salvador. Autoria: René Figueroa

En el marc municipal, els àmbits de sensibilització que ofereix la temàtica de les *maras* permeten involucrar diverses àrees (cooperació, joventut, serveis socials, nova ciutadania). Amb això es vol ampliar l'impacte de la campanya i avançar en el treball coordinat entre diferents àrees de govern del municipi, per així situar la promoció dels drets humans en el centre de les polítiques municipals. En aquesta línia, la campanya preveu realitzar accions formatives i tallers adreçats tant al personal tècnic de les àrees de govern implicades com a càrrecs polítics, públic estudiant dels centres educatius (Primària, Secundària i Batxillerat) o joves en general.

Per la seva banda, la conveniència de sensibilitzar i oferir formació sobre la violència estructural provocada per les *maras* als tres països del Triangle Nord de

Centreamèrica es justifica pel desplaçament forçós que genera, a la regió on neix, allà pels anys 1980, la cooperació catalana. Tot plegat representa una manera de tornar a posar llum sobre la regió, 40 anys després de les primeres iniciatives del municipalisme català.

La violència estructural fora de context bèl·lic, en aquest cas provocada per les *maras*, no representa per les autoritats espanyoles un supòsit per sol·licitar el dret d'asil. No hi ha xifres oficials perquè no existeix un cens de quanta gent participa en aquest èxode. Hi ha estimacions que el 2016, al voltant de 160.000 persones van fugir d'aquests tres països per culpa de la violència.

La crisi de les persones refugiades centreamericanes -visible arran de les caravanes migrants de la tardor de 2018- no només impacta als països veïns com Mèxic o Costa Rica, sinó també a Catalunya, on no ha parat de créixer el nombre de sol·licitants d'asil.

Es tracta d'un fenomen que es repeteix de manera cíclica. Als anys 1980, en el marc de les guerres internes que assolaven la regió (Guatemala, El Salvador, Nicaragua) es va produir una crisi de refugiats cap als Estats Units. Als anys 1990, els Estats Units acabaran deportant els fills d'aquells refugiats als seus països d'origen, ara convertits en *pandillers* després del seu pas per les *pandillas* californianes. En arribar, aquests joves es troben uns països amb febles estructures de poder, empobrits per la crisi econòmica i els llargs conflictes armats. És el caldo de cultiu apropiat pel seu arrelament i proliferació. Tornen i generen més violència, provocant un nou èxode de població.

Un grup d'estudiants observa les restes de sang que ha deixat el cos d'un jove estudiant assassinat a tirs a la ciutat de Soyapango, El Salvador. Autor Edu Ponces/RUIDO Photo.

La campanya es concreta en l'exposició **Més enllà dels tatuatges. Les maras al Salvador, Hondures i Guatemala**, així com tallers de formació online o presencials adreçats a personal tècnic i càrrecs polítics de l'administració municipal, estudiants dels centres educatius o joves en general.

Per altra banda, en tractar-se d'una campanya que s'estendrà durant dos anys, es propicia la inclusió d'accions de comunicació i d'incidència política que s'aniran concretant a mesura que avanci el nombre de municipis socis del Fons que s'adhereixin a la campanya.

MÉS ENLLÀ DELS TATUATGES. LES MARAS AL SALVADOR, HONDURES I GUATEMALA

CONTINGUTS DE L' EXPOSICIÓ

L'exposició consisteix en 10 plòters (mides 85x206cm) que s'articulen en tres blocs temàtics i un plòter introductor. Els tres blocs temàtics són Violències, Joventut i Desplaçaments forçosos. Recomanem la col·locació dels plòters de cinc en cinc per poder apreciar el disseny d'elements comuns (1-5, 6-10).

1. Introducció. Aquest plòter presenta els tatuatges com a fil conductor de l'exposició, una metàfora de l'estigmatització i els prejudicis que marquen el jovent centreamericà. A més, s'expliquen els elements constitutius de l'exposició.

Bloc Violències

2. Viure amb por. L'objectiu d'aquest plòter és parlar de la quotidianitat de la violència i reflexionar sobre les limitacions amb què es troba el jovent centreamericà a l'hora de triar camins de vida. A la vegada, vol ser un punt de partida perquè els i les adolescents posin en valor el seu entorn.

3. Context. Aquest panell situa els tres països en el seu context a partir de dades bàsiques que serveixen per reflexionar sobre les diferents violències estructurals que s'esmenten.

4. D'on surten les pandilles. Amb aquest plòter es busca recordar l'origen de les *pandillas*, i visibilitzar les circumstàncies que fan possible que aquests grups hagin esdevingut un perill per a la seguretat nacional del països del Triangle Nord.

Bloc Joventut

5. Molts reptes a l'horitzó. El panell convida a reflexionar sobre el fet que l'aniquilació de la joventut no és només física, sinó també simbòlica. Totes les violències que retallen les possibilitats de desenvolupament personal, que dificulten la construcció d'una vida lliure i plena, són formes de mort simbòlica.

6. Una història qualsevol (testimoni). Tot el panell està dedicat a una història concreta, la del David, un noi que viu una situació de desprotecció i abandonament i que s'acaba integrant en una *pandilla*.

7. Integrar-se a una mara. Aquest panell explica de manera molt breu com és el funcionament d'una *mará* i la seva entrada, i tanca amb la història d'un *expandillero* que ha deixat enrere el seu temps a la *pandilla*.

Bloc Desplaçaments forçosos

8. Una història qualsevol (testimoni). En aquest panell es recull un testimoni de migració forçosa, un exili que es planteja com a única via de sortida a una extorsió continuada.

9. Polítiques que els alimenten. En aquest plòter es posa l'accent en el paper que han tingut les polítiques impulsades pels governs dels tres països i que han fracassat clarament en la recerca d'una solució que aconseguixi pacificar el fenomen de les *pandillas*.

10. Els països receptors. El panell aporta dades globals sobre refugi i indica les corresponents a Centreamèrica. S'esmenten també els Estats Units, el gran receptor de la migració i l'exili centreamericans, i per últim es reflexiona sobre l'acollida que a Catalunya es proporciona a la població centreamericana.

Els testimonis que recollim a l'exposició, amb els seus noms figurats -el Cafè, el Celeste, la Violeta i el Zacate-, provenen del Salvador, Guatemala i Hondures. Quatre persones en cerca d'asil a Catalunya, entre els molts milers que han hagut de sortir d'aquests tres països. A tots quatre els hi estem especialment agraïts per la seva generositat.

Junt amb l'exposició us oferim una **Guia educativa** d'acompanyament que recull recursos, eines i reflexions per facilitar un acompanyament educatiu a la mostra. A banda, els mateixos plòters inclouen preguntes per als i les adolescents, que han de servir per obrir el debat en el grup.

Juventut *Molts reptes a l'horitzó*

*Ser salvadoreño es ser medio muerto
eso que se mueve
es la mitad de la vida que nos dejaron.
Y como todos somos medio muertos
los asesinos presumen no solamente de estar totalmente
vivos
sino también de ser inmortales.
Pero ellos también están medio muertos
y sólo vivos a medias.*

Roque Dalton, poeta salvadorenc (1935 - 1975)

Què vol dir per tu estar viva o viu?

Sabies que...

- ...Al Salvador, el 55% de les morts per suïcidi són de joves de 10 a 29 anys?
- ...A Hondures, al 2015, el 28% de persones detingudes per extorsió van ser nenes i nens?
- ...A Guatemala, entre l'1 de gener i el 31 de març de 2017, es van registrar més de 18.000 embarassos de nenes i adolescents d'entre 10 i 19 anys?
- ...Guatemala, Hondures, El Salvador i també Espanya van ratificar al 1990 la Convenció sobre els drets de l'infant? Així els compromet a "assegurar a l'infant la protecció i la cura que siguin necessàries per al seu benestar".

Bona part del jovent centreamericà viu exposat a múltiples violències, però els i les joves del Triangle Nord no són actors passius. No es limiten únicament a ser testimonis i víctimes de la violència que els envolta, i tampoc es converteixen de manera automàtica en agents de violència. De vegades, aconsegueixen tirar endavant i fins i tot aposten de manera decidida per la **construcció de pau**.

TALLERS DE FORMACIÓ

La campanya incorpora una vessant formativa i s'ofereixen dos tipus de formacions: online i presencial. La formació online és a càrrec de la Comissió Catalana d'Ajut al Refugiat (CCAR) i per la formació presencial, hi ha dues propostes, una per part de CCAR i l'altra per part d'Elizabeth Fuentes.

Elizabeth Fuentes, salvadorenya, és professora de Dret Penal de la Universidad Centroamericana José Simeón Cañas del Salvador i especialista en violència delictiva, joventut i processos migratoris. Actualment està cursant el doctorat a la Universitat de Girona, i la seva tesi doctoral tracta sobre la pandilla Mara Salvatrucha 13.

Taller presencial de sensibilització i formació sobre temes d'asil, refugi i persecució per *maras* enfocat a joves i/o alumnes (CCAR)

Objectius:

1. Oferir material didàctic pel seu us a l'aula, combatre els principals rumors i estereotips envers la població refugiada per motius de persecució per *maras* i contribuir a afavorir la inclusió d'aquets col·lectiu a la nostra societat
2. Analitzar el fenomen de l'asil, els desplaçaments forçats i les persecucions per *maras* al triangle nord d'Amèrica central
3. Introduir dades i conceptes sobre les polítiques de migració, tendències actuals, DDHH i polítiques de protecció/des-protecció, particularment en el cas del Triangle Nord d'Amèrica Central
4. Desactivar discursos populistes sobre immigració amb anàlisis i dades contrastades i facilitar un espai de debat a través de l'anàlisi de conceptes, dades i tendències migratòries actuals
5. Facilitar la participació i la interacció amb el públic d'un testimoni de persona refugiada desplaçada per motius de *maras*

Continguts:

1. Dret d'asil a nivell universal, europeu i estatal
2. Tendències i xifres de l'asil i desplaçament forçat al triangle nord d'Amèrica Central
3. Les *maras* i la seva estructura
4. Testimoniatges d'una persona refugiada per motius de *maras*
5. Drets i deures de les persones refugiades i sol·licitants de protecció internacional
6. Acollida de persones sol·licitants de protecció i refugiades a l'Estat espanyol i Catalunya

Durada: 1h30, amb una primera part conceptual, una segona part de testimoniatge de persona refugiada i una tercera part de debat i preguntes dels alumnes participants.

Públic destinatari: Estudiants de primària, secundària o batxillerat. Aquest taller s'acompanya d'una maleta pedagògica amb tres nivells diferenciats (primària, secundària, batxillerat)

Taller presencial de sensibilització i formació sobre temes de violència, joventut i persecució per *bandas callejeras* del Triangle Nord de Centreamèrica (Elizabeth Fuentes)

Objectius:

1. Descriure l'escenari dels diferents tipus de violència que hi ha al Triangle Nord de Centreamèrica (TNC) i com afecten a la infantesa i joventut.
2. Explicar el fenomen de les *bandas callejeras* del TNC i la violència que exerceixen entre els seus membres, la societat, les forces de seguretat de l'Estat així com l'exercici de contraviolència per part de les forces de seguretat de l'Estat i grups il·legals d'extermini.
3. Exposar les conseqüències de la violència en el TNC en la generació de la por quotidiana, els desplaçaments forçats interns i internacionals per les persecucions de *bandas callejeras* i altres actors generadors de violència.
4. Introduir dades sobre els processos migratoris de centreamericans, les tendències actuals de les rutes migratòries, la vulneració de drets humans i les polítiques migratòries en relació amb els col·lectius migrants del TNC.
5. Explicar conceptes sobre el dret d'asil i qüestionar la seva configuració actual en relació a situacions no regulades en els ordenaments jurídics vigents.
6. Facilitar la participació i la interacció amb el públic d'un testimoni de persona en procés d'asil desplaçada per motius de violència de *bandas callejeras*.

Continguts:

7. Les violències en el Triangle Nord de Centreamèrica: actors i víctimes.
8. Les *bandas callejeras* del TNC: origen, tipus i la seva configuració actual, el control territorial, el paper de les bandes al context de violència quotidiana. La història d'un "pandillero", el seu grup i l'evolució en el món de les bandes.
9. Sobreviure amb por al Triangle Nord de Centreamèrica: factors que produeixen el desplaçament intern i internacional.
10. Xifres del fenomen de desplaçament internacional actual de centreamericans: principals rutes, la vulneració a drets humans i polítiques migratòries adverses.
11. El dret d'asil com un dret universal, la regulació europea i a l'Estat espanyol, xifres de l'asil i desplaçament forçat de ciutadans del TNC. Algunes problemàtiques per a la seva concessió.
12. Testimonis d'una persona en procés d'asil per motius de violència de bandes (raons de desplaçament i procés de la petició d'asil a Espanya).

Durada: 1h30, mitjançant l'storytelling, la sessió comprèn una primera part de contingut conceptual, una segona part de testimoniatge de persona refugiada i una tercera part de debat i preguntes dels alumnes participants.

Públic destinatari: Estudiants de primària, secundària o batxillerat. Joves en general.

Migrants centreamericans viatgen pujats al tren de mercaderies conegut com “La Bestia” que travessa Mèxic i els apropa als Estats Units. Edu Ponces/RUIDO Photo.

Organització | Fons Català de Cooperació al Desenvolupament

Coordinació | Toni Royo

Comissariat, guió i textos | Maria Serrano García de la Chica

Disseny gràfic | Andrés Pino, Conjunto Vacío <https://conjuntovacio.es/>

Producció | Estudi 1859 <https://estudi1859.com/>

Agraïments | Alberto Arce, Alicia Rodríguez (Associació Entrepobles), Ambaixada dels Estats Units d'Amèrica a Tegucigalpa, Ana Villellas (Escola de Cultura de Pau), Asociación Tiempos Nuevos Teatro, Campanya "Soy Vida", Kino Glaz El Salvador, Cándida Chévez (Asociación TNT), Carles Feixa i José Sánchez (Projecte TRANSGANG – UPF), Cinthya Maldonado, Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat (CEAR), Eduard Balsebre (Huacal, ONG de solidaritat amb El Salvador), Elizabeth Fuentes (investigadora acadèmica en Criminologia i Dret penal), Fred Ramos i Carla Ascencio (*El Faro*), Inma Bayarri (Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament), Libros del K.O., Museo de la Palabra y la Imagen (El Salvador), Roberto Valencia, RUIDO Photo, Sabina Puig (Institut Català Internacional per la Pau), Sergio Maydeu-Olivares, Verónica Reyna (Àrea de Drets Humans del Servicio Social Pasionista)

AMB EL SUPORT DE

